

RODEGAR-DISTER: Lenin og Josef Stalin snakker med rodegardister i Smolny i oktober 1917. Tegning av B. Vasiljev fra 1949. (NTB-arkiv)

TO STORE: Den sovjetiske diktatoren Josef Stalin sammen med den fremtidige statsminister Nikita Khrusjov. Fra 1938. (NTB-arkiv)

Av Iver B. Neumann, Norsk utenriks-politisk institutt

Sovjetunionens kommunistiske parti skal oppløses. Dermed er kommunismen ferdig som politisk kraft i vår verdensdel. Kommunismen sprang rett ut av den europeiske kultur. I Lenins utforming ble den imidlertid den største truselen mot vår europeiske livsstil.

Lenins bidrag til kommunismen var nettopp å skape det han kalte «et parti av en ny type», en lukket, knallhard disiplinert maskin av kadere som spiste, sov og drakk revolusjon 24 timer i døgnet. De siste årene ble det åpenbart for enhver at denne maskinen var blitt svært rusten, og nå faller den altså helt fra hverandre.

Den moderne tid ble innledet for to hundre år siden av en dobbelt revolusjon, den industrielle og den franske. Det gamle europeiske landsbysamfunnet gikk i oppløsning. I denne situasjonen dukket den gamle tanken opp i ny skikkelse om et utopisk samfunn der mennesker skulle yte etter evne og få etter behov, og der bare ting og ikke mennesker skulle administreres. I Vest-Europa ble det dannet internasjonale sammenslutninger av kommunister som ville fjerne det borgerlige samfunn ved revolusjon.

Splittelese

Innen den fremvoksende arbeiderbevegelsen fant denne tankegangen gjenklang. Ganske snart kom det imidlertid til en splittelse mellom de som ville arbeide for å reformere det borgerlige samfunn innenfra, og de som holdt fast ved revolusjonen. I Vest-Europa vant reformistene frem, og arbeiderbevegelsen ble sosialdemokratisk.

I Russland var det anderledes. Her var det lite industri, og en liten arbeiderklasse. I Vest-Europa fantes en rekke økonomiske, religiøse og frivillige organisasjoner mellom staten og det enkelte menneske, som ikke fantes i Russland. I Vest-Europa hadde politisk aktive store muligheter til å oppnå en forandring i dårlige arbeids- og lønnsforhold, og få politiske rettigheter ved å forandre systemet innenfra.

I Russland var de sosiale for-

skjellene så store at et slikt reformistisk program ga liten mening, og de russiske kommunistene sto i skarp opposisjon til tsaren og hans samfunnsorden.

Ny type parti

Det var som svar på denne situasjonen at Lenin formulerte sin revolusjonære strategi. Massepartiet som dem man fant i Vesten ville være for lette å knekke. Et åpent masseparti ville være et lett bytte for statsmakten. De fleste av medlemmene ville bare se politikk som et spørsmål om større lønnsposse. Noe slikt ville det aldri bli revolusjon av. Det som trengtes var et parti av en ny type, der man kunne forme noen få kadere som igjen kunne sette navn på og oppfylle folkets egentlige interesser.

Gjennom et kupp greide Lenin å innføre dette programmet i Det Russiske Sosialdemokratiske Arbeiderparti i 1903. Det er fra den-

ne kongressen navnet «bolsjevik» stammer; Lenin hevdet at hans gruppe var flertalls-mennene — bolsjevikene, og at tilhengerne av massepartilinen var i mindretall.

Den første verdenskrig og Februarrevolusjonen i Russland i 1917 skapte politisk og sosialt kaos. Makten lå på gaten i Russlands hovedstad. Gjennom et kupp i november 1917 overtok Lenins bolsjevik makten i hovedstaden.

Verdensrevolusjon

Lenin sto overfor en overveldende overmakt. Verdensrevolusjonen lot vente på seg — de fleste av hans kamerater i Vest-Europa hadde sviktet programmet om verdensrevolusjon til fordel for deltakelse i Den første verdenskrig på sitt eget lands side. Lenin greide ved hjelp av kader-partiet å vinne en borgerkrig, stoppe fremmede intervensjonsstyrker, og starte en sosial revolusjon i Russland. «Par-

KRIGSFORSVAR: Anti-luftskytsbatteri fra Moskva i 1941. (NTB-arkiv)

RASKE ENDRINGER: Kommunismens historie har fått atskillige nye kapitler de siste dagene. Avskjedskapitler, vil mange hevde. Vår avis har den siste uka båret sterkt preg av dramatikken i Sovjet.

tiet av en ny type» var effektivt! Bolsjevikene hadde heller ikke gitt opp sitt program om verdensrevolusjonen. I 1919 ble Den tredje internasjonale — Komintern — dannet.

I tillegg til den sovjetiske statens utenrikspolitikk, skulle arbeidet i Komintern rede grunnen for verdensrevolusjonen. Komintern ble bygget opp over samme lest som Lenins «parti av en ny type», ja, Komintern var faktisk et parti av en ny type, med grenser i forskjellige land.

Verdensrevolusjonen uteble imidlertid fortsatt. Den Røde Hær ble stoppet av polske styrker ved elven Wisla utenfor Krakow, og Kominterns makt i Vest-Europa forble begrenset. I denne situasjonen begynte kommunistene å se mot den ikke-industrialiserte verden, til Tyrkia, India og China. De eneste nye kommunistiske regimene som oppsto i mellomkrigstiden var Mongolia og Tuva, begge asiatiske og begge naboland til Sovjetunionen.

Nye landområder

Den annen verdenskrig var en ildprøve for Sovjet-staten, men en ildprøve den besto. I kjølvannet av krigen kunne Sovjetunionen

igjen besette mange av de landområdene som var gått tapt for russisk kontroll i 1917. Det viktigste unntaket var Finland, som beholdt sin selvstendighet. Sovjetunionen la imidlertid også innunder seg noen nye territorier, og la ved hjelp av Den Røde Hær landene fra Polen i nord til Bulgaria i sør under kommunistisk styre.

En hard kontroll fra Moskva ventet; allerede i mellomkrigstiden hadde Stalin uttalt at den og bare den som i ett og alt støtter Sovjetunionen er internasjonalist. For Sovjetunionens interesser er den internasjonale arbeiderklassens interesser, og det som tjener Sovjetunionen tjener derfor arbeiderklassen overalt i verden.

I Jugoslavia og Albania var imidlertid for første gang noensinne lokale kommunister kommet til makten ved egen hjelp. Den relative uavhengighet av Sovjetunionen dette innebar, skulle vise seg å bli verdensrevolusjonens bane. Jugoslavia satte seg imot Sovjetunionens kontroll, og brøt dermed med tanken om at den kommunistiske verdensbevegelse utgjorde et eneste stort kaderparti.

Mao fikk nok

Historien gjentok seg raskt i større

målestokk. Bare et tiår etter at kommunistene hadde grepet makten i Kina i 1949, var det åpenbart at Mao Ze-Dong hadde fått nok av sovjetisk innblanding. Kommunismen kunne nok tjene som en organisasjonsmodell og som en inspirasjonskilde for geriljakrigere i land som Jugoslavia og Kina. Men derfra var det langt før man kunne bringe alle kommunister under en og samme kontroll.

I 1969 lyktes det ikke engang Moskva å avholde en kommunistisk verdenskonferanse som kunne vise kommunismens enhetlige ansikt utad. Drømmen om en verdensrevolusjon styrt av Sovjetunionens kommunistiske parti syntes fjern.

Ikke desto mindre feiret SUKP sine triumfer under stadig nye himmelstrøk. I Cuba innførte Castro kommunismen på begynnelsen av sekstitallet. I Vietnam støttet Sovjetunionen en kommunistisk geriljabevegelse som var iferd med å knekke verdens mest avansert utstyrte hær.

Afrikanisk kommunisme

I Afrika inngikk de først nære samarbeidsavtaler med land som Egypt og senere Somalia, og kommunistiske regimer ble etablert

blant annet i Etiopia, Mosambik og Angola. Så sent som på midten av 1970-tallet kunne det synes som om kommunismen, tross alvorlige tilbakeslag, hadde fremtiden foran seg.

I Sovjetunionen selv sto det imidlertid ikke særlig bra til, og på 1980-tallet forsøkte først Andropov og deretter Gorbatsjov å reformere partiet og kommuniststyret. Det gikk altså ikke, og nå oppløses Sovjetunionens kommunistparti.

Partiet fant sin form gjennom et kupp, og det grep makten i Russland gjennom et kupp. Hva kan da passe bedre enn at det går i oppløsning gjennom et kupp? Vi er vitne til kommunismens endelige europeiske jord. Kampen i europeisk arbeiderbevegelse mellom sosialdemokrater og kommunister er over. Det samme er kommunismens utfordring i europeiske borgerlige demokratier. Russland har nå kvittet seg med en pervertert form av den europeiske sosialistiske tradisjon, og kan derfor igjen komme inn under europeiske varmen.

Ikke forandret

Det er imidlertid viktig å legge merke til hva som ikke er forand-

ret i og med Sovjetunionens kommunistpartis oppløsning. Dette er ikke slutten på autoritær tenkning i Russland. Den har dype røtter, og vil gi seg stadig nye utslag også etter at kommunismen er gått bort. Dette er heller ikke slutten for det leninske eliteparti som organisasjonsform. Revolusjonære den ikke-industrialiserte verden vil fortsatt kunne bruke denne modellen for å gripe makten når gamle strukturer svinner.

Dette er heller ikke verdenshistoriens slutt. At Sovjetunionen under partiet ikke lenger eksisterer som utfordrer mot vestlig kapitalisme og flerpartisystem, betyr ikke at det ikke kommer nye utfordringer mot vestens levestett og kultur. Men i Vesten selv er kommunismen utradert, og i Europa skal det nå godt gjøres å overhøre Russlands stadig sterkere krav om å bli behandlet som et fullverdig medlem i verdens borgerlige demokratier.

Position: 5 42 00 60 30
Tlf. (065) 71 65 00
KNUJ BAW RDSEIT
IVER B. NEUMANN,